

Verhoging leeftijdsgrens alcohol

Zien instellingen voor verslavingszorg een verschuiving van alcohol- naar drugsgebruik onder 16- en 17-jarigen?

Aanleiding

Op 1 januari 2014 is de Drank- en Horecawet gewijzigd. Aan jongeren onder de 18 jaar mag geen alcohol meer worden verkocht en jongeren zijn strafbaar als ze alcohol bij zich hebben op publiek toegankelijke plaatsen. Vóór de invoering van deze nieuwe wetgeving werd door sommigen gevreesd voor ongewenste neveneffecten. Dat jongeren onder de 18 jaar van alcohol naar drugs zouden overstappen, was er daar één van. In het bijzonder werd gevreesd voor een overstap naar uitgaansdrugs zoals ecstasy.

Geruchten over een dergelijke ontwikkeling steken, ook na invoering van de wet, nog geregeld de kop op. Het is echter onduidelijk in hoeverre deze geluiden gebaseerd zijn op feiten. Hoewel er wel landelijk en regionaal onderzoek naar drugsgebruik gedaan wordt, zijn er op dit moment geen cijfers voorhanden over gebruik onder 16- en 17-jarigen in 2014. Om toch beter inzicht te krijgen, is een verkenning gehouden onder preventiewerkers van instellingen voor verslavingszorg. Zij zijn gevraagd of ze deze signalen herkennen en zo ja in hoeverre zij de signalen hard konden maken. In deze kennisupdate staan de resultaten beschreven.

Doel

Het doel van deze verkenning is om meer zicht te krijgen op de vraag of er - sinds de wijziging van de alcoholleeftijd in de Drank- en Horecawet - onder 16- en 17-jarigen een verschuiving gaande is van alcohol- naar drugsgebruik, en zo ja wat de aard en omvang van deze ontwikkeling is. Mocht er immers sprake zijn van een dergelijke ontwikkeling dan is het van belang om hier snel zicht op te hebben en adequaat te reageren.

Methode

Om een snel beeld te krijgen, is een beroep gedaan op de kennis en ervaring van preventiewerkers van de dertien reguliere instellingen voor verslavingszorg in Nederland*. Zij hebben contacten met ouders, leerkrachten, en met professionals en jongeren op straat en in het uitgaansleven. Daardoor zijn zij goed op de hoogte van trends en ontwikkelingen op het terrein van alcohol- en drugsgebruik.

Aan 23 contactpersonen bij deze instellingen werd in de zomer van 2014 via de mail een aantal vragen voorgelegd. Op dat moment was de wetswijziging ruim een half jaar van kracht. Tussen 23 juli en 29 september is de respons verwerkt.

Voorbeelden van signalen en geruchten

12 februari 2014

Een school in Haren waarschuwt ouders in een brief over mogelijke handel in XTC rond het aankomende schoolfeest. De school legt daarbij een verband met de nieuwe alcoholwetgeving, waardoor jongeren tot achttien jaar niks meer mogen drinken. Leerlingen denken 'we mogen niet meer drinken, dus doen we maar wat anders', zegt een woordvoerder van de school.

15 april 2014

'Het is bijna makkelijker aan drugs te komen dan aan drank, nu de alcoholleeftijd verhoogd is.' Tessa (18) uit 5 vwo van het Spinoza lyceum in Amsterdam in een artikel in NRC Handelsblad van 15 april 2014. En 'Al mijn vrienden hebben het wel eens een keer gedaan.'

April/mei 2014

Een eigenaar van een poppodium noemt in een vraag aan de Helpdesk Uitgaan, alcohol en drugs: Niet alleen in ons podium maar ook bij de andere podia zie je een zorgelijke tendens dat jong publiek massaal aan de drugs gaat. We merken binnen ons podium sinds januari een verandering van sfeer tijdens de dansfeesten.

Juni 2014

Een eigenaar van een club die 16+ feesten organiseert, laat tijdens een presentatie weten dat hij op die feesten veel drugs ziet. 'Ze stuiteren door de gang, ze liggen in stapeltjes op elkaar.'

20 juli 2014

'Alcohol? XTC is het probleem' kopt de Gooi- en Eemlander om te vervolgen met 'XTC-gebruik onder jongeren in het Gooi, Eemland en Vechtstreek lijkt te groeien. De gebruikers worden steeds jonger en gebruiken vaak regelmatig. Die conclusie trekt deze krant op basis van gesprekken met tientallen scholieren en het bezoek aan een geheim Goois feest waar zo'n zeventig jongeren volop aan de XTC zaten.'

Vragen aan instellingen voor verslavingszorg

1. Heb jij de indruk (of beschik jij over feitelijke info) dat er sinds de invoering van de nieuwe leeftijdsgrens voor alcohol meer 16- en 17-jarigen drugs zijn gaan gebruiken?
0 Nee (indien nee: ga door met vraag 6)
0 Ja (indien ja: ga door met vraag 2)
2. Kun je aangeven om welke drugs het gaat? Kun je aangeven om welke groep(en) het gaat en hoe groot je denkt dat deze groep(en) zijn?
Wat is/zijn de bron(nen) van deze informatie? Probeer zo precies mogelijk te zijn; voeg per signaal zo mogelijk titels van documenten of links naar berichten, naam/functie van contactpersonen of cijfers toe.
3. Vind je de ontwikkeling zorgelijk?
a. Ja want ...
b. Nee want ...
4. Heeft jouw organisatie of hebben andere stakeholders in jouw regio actie ondernomen of zijn jullie dat van plan? Waarom wel/niet?
5. Wat zou er naar jouw idee moeten gebeuren? En wie moet(en) dat doen?
6. Heb jij de indruk (of feitelijke info) dat er ten gevolge van de verhoogde leeftijdsgrenzen voor alcohol andere veranderingen in het middelengebruik of uitgaansgedrag van 16-17-jarigen hebben plaats gevonden? Denk oa aan veranderingen in soort middelen, kwantiteit, locaties van gebruik; het mag zowel positieve als negatieve veranderingen betreffen. Wat is/zijn de bron(nen) van deze informatie? Probeer zo precies mogelijk te zijn; voeg per signaal zo mogelijk titels van documenten of links naar berichten, naam/functie van contactpersonen of cijfers toe.

Deelnemende instellingen en aantal respondenten per instelling

Adviesburo Drugs (1), BoumanGGZ/
Youz (1), Brijder Jeugd Noord-Holland (7),
Indigo Zeeland (1), IrisZorg (3), Jellinek
(1), Mondriaan (4), Novadic-Kentron
(5), Parnassia/Context (1, ook namens
collega's), Tactus Verslavingszorg (4), Victas,
centrum voor verslavingszorg (1, ook
namens collega's), Vincent van Gogh (1),
Verslavingszorg Noord Nederland (3)

Respons

Vanuit alle organisaties en daarmee uit alle delen van het land, is reactie ontvangen. In sommige gevallen reageerden meerdere personen uit het preventieteam, in andere gevallen schreef één persoon namens het team en soms was er een reactie op basis van de waarnemingen van één persoon. In totaal waren er 30 reacties.

Resultaat: Onderzoeksvragen 1 & 2

Algemeen beeld: geen toename drugs- gebruik door 16- en 17-jarigen door verhoging alcoholleeftijd

De meeste (23 van de 30) preventieprofessionals hebben geen signalen gezien of gehoord van toenemend drugsgebruik onder 16- en 17-jarigen sinds de invoering van de nieuwe leeftijdsgrens voor alcohol.

Men voegt aan het antwoord soms een toelichting of nuancering toe. Samenvattend:

- Er is geen reden om over te stappen op andere middelen omdat 16- en 17-jarigen nog heel makkelijk aan alcohol kunnen komen, bijvoorbeeld via oudere vrienden of omdat de naleving door verstrekkers niet altijd goed is.
- Het is niet logisch dat jongeren overstappen op drugs omdat ze daarvoor (ook) moeite moeten doen en omdat experimenteren met drugs voor het overgrote deel van de jongeren geen vanzelfsprekende stap is.
- Er zijn altijd jongeren onder de 18 geweest die experimenteren met drugs en dat is nog steeds het geval.
- Drie respondenten (Adviesburo Drugs, Jellinek, Iriszorg) geven aan over de hele linie wel wat

jonger XTC gebruik te zien en dat heeft dan ook hun aandacht. Deze ontwikkeling schrijven zij echter niet per se toe aan de nieuwe leeftijdsgrens voor alcohol. In Amsterdam (Adviesburo Drugs, Jellinek) is de ontwikkeling volgens de respondenten al wat langer aan de gang.

- Een persoon (Novadic-Kentron) merkt op dat de signalen in zijn werkgebied vooral komen van horecaondernemers die last hebben van en ouders die weerstand hebben tegen de verhoging van de alcoholleeftijd. Volgens de respondent blijken deze signalen bij nadere verkenning geen grond te hebben.

Uitzonderingen: enkele specifieke locaties en groepen

Zeven medewerkers van vier instellingen (Brijder (vier respondenten), Iriszorg, Vincent van Gogh, VNN) hebben wel signalen gekregen. De preventiewerkers konden in de meeste gevallen een specifieke hanggroep, jongerencentrum, school (eindexamenfeesten), keet en/of feest noemen. Ook studenten werden genoemd en een bij jongeren populair vakantiegebied. Tot slot waren er voorbeelden van een testservice en uit hulpverleningscontacten. Het gaat volgens de preventieprofessionals niet om grote groepen. Middelen die genoemd worden zijn vooral cannabis en XTC maar ook speed en in een enkel geval GHB.

(Nog) geen onderzoek

In geen van de regio's is onderzoek voorhanden dat signalen cijfermatig kan bevestigen. Wel maakten verschillende regio's melding van lopende onderzoeks- en monitoractiviteiten die mogelijk indicaties kunnen geven: regionale uitgaansmonitor, Emovo, bundeling van advies en hulpvragen die in de organisatie binnen komen, Unity-contacten en testspreekuren.

Resultaat: Onderzoeksvragen 3 t/m 6

Monitoren en gerichte actie

Het luiden van een noodklok lijkt niet nodig op basis van de reacties van de preventiewerkers. Veel algemene aandacht voor het onderwerp kan volgens een aantal van hen juist averechts werken. Wel zeggen de professionals het belangrijk te vinden dat zij de ontwikkelingen volgen: contact houden met jongeren; geruchten en signalen onderzoeken en zo nodig gericht actie ondernemen. De acties die men onderneemt variëren al naar gelang het signaal: praten met jongeren via peers of veldwerkers al dan niet in samenwerking met jongerenwerkers; gericht voorlichting geven; extra inspanningen rond handhaving; ouderavonden.

Preventie

Aandachtspunten voor preventie die de respondenten verder noemen zijn deels gekoppeld aan de beschreven signalen en deels gekoppeld aan de al wat langer bestaande trends naar een iets lagere startleeftijd en gebruik van uitgaansdrugs onder bredere lagen van de bevolking. Globaal ziet men de volgende lijnen:

- Er is meer kennis nodig: wat maakt dat jongeren blijkbaar behoefte hebben aan onder invloed zijn? Gebruiken ze XTC naast of in plaats van alcohol? Met die kennis kan de preventiestrategie worden versterkt. Met uitstel van het eerste gebruik is gezondheidswinst te boeken.
- Er is meer kennis over drugsrisico's nodig onder de nieuwe generatie (beginnende) gebruikers.
- Het jongerenwerk wordt steeds verder beperkt in gemeenten terwijl een laagdrempelig aanbod nodig is om met makkelijk met kwetsbare jongeren in contact te komen.
- Handhaving en preventie kunnen meer samen optrekken en gericht ingezet worden. Aangiftes over drugs dealen onder jonge en kwetsbare groepen moeten serieus genomen worden.

Andere ontwikkelingen?

Tot slot is gevraagd of de respondenten andere ontwikkelingen zien in middelengebruik of uitgaansgedrag sinds de leeftijdsverhoging voor alcohol.

- Vrijwel alle respondenten noemen als eerste dat die verhoging in de praktijk nog niet echt zichtbaar is. Ze geven daar verschillende verklaringen voor:
 - De leeftijdsverhoging bestaat pas een dik half jaar; de implementatie ervan vraagt nog even tijd. Eventuele ongewenste neveneffecten zullen ook niet meteen zichtbaar zijn.
 - Jongeren zoeken en vinden heel makkelijk mogelijkheden om toch aan alcohol te komen. Daarnaast drinken ze meer/vaker op andere plaatsen: met name thuis, op privéterrein.
 - Ouders begrijpen niet waarom de leeftijd van 16 naar 18 jaar moest en zij faciliteren vaak het alcoholgebruik van hun kinderen. Ouders denken daarmee ook te voorkomen dat hun kind op straat gaat drinken.
- Een ontwikkeling in het uitgaansaanbod die gezien wordt, is dat veel ondernemers de leeftijdsgrens voor toegang naar 18 jaar verhogen. Er wordt nagedacht over aanbod voor onder de 18 jaar maar veel concrete voorbeelden zijn daar nog niet van.
- Een respondent (Novadic-Kentron) noemt het populairder worden van het gebruik van de waterpijp onder 14-18 jarigen. Geen van de andere respondenten maakte hier melding van.
- Verschillende respondenten stippen aan dat de nadruk op de schade van alcoholgebruik in de publieksvoorlichting de afgelopen jaren alsmede de recente leeftijdsgrens en strafbaarstelling voor alcohol, aan sommige groepen jongeren het idee geeft dat alcohol schadelijker is dan bijvoorbeeld cannabis.
- Tot slot worden enkele positieve effecten van de nieuwe alcoholleeftijd genoemd: de discussie op scholen over wel of geen alcohol tijdens de schoolfeesten of uitstapjes is niet meer nodig; bij introductieweken voor nieuwe studenten is de organisatie doorgaans zeer serieus in het handhaven van de leeftijdsgrens en ook op veel evenementen lijkt men serieus bezig de leeftijdsgrens voor alcohol te handhaven. Eén respondent ziet in zijn werkgebied zelfs over de hele linie minder hanggroepen en minder druggebruik. En tot slot: een flink deel van de ouders is wel alert op de grens van 18 jaar.

Conclusies en discussie

Geen toename drugsgebruik door 16- en 17-jarigen door verhoging alcoholleeftijd

Preventiemedewerkers van instellingen voor verslavingszorg zien in het algemeen geen signalen van toenemend drugsgebruik onder 16- en 17-jarigen. Als ze dat wel zien, wordt dit niet altijd in verband gebracht met de verhoging van de alcoholleeftijd van 16 naar 18 jaar. De signalen die mogelijk wel wijzen op verschuiving van alcohol-naar drugsgebruik onder 16- en 17-jarigen door de invoering van de nieuwe leeftijdsgrens, betroffen meestal signalen over zeer specifieke groepjes jongeren, beperkt in omvang.

Al met al geven deze resultaten geen aanleiding om te veronderstellen dat de ophoging van de leeftijdsgrens ervoor heeft gezorgd dat veel meer 16- en 17-jarigen drugs zijn gaan gebruiken. De preventieprofessionals verwachten ook voor de toekomst geen massale verschuiving. De redenen die zij daarvoor geven zijn: voor drugs moeten jongeren net zo goed moeite doen; alcohol is nog steeds makkelijk verkrijgbaar en bovendien is voor de meeste jongeren de stap naar drugsgebruik niet vanzelfsprekend.

De respondenten geven aan het belangrijk te vinden de ontwikkeling te volgen, net zoals zij nu doen. Signalen worden door hen onderzocht en zo nodig worden gerichte preventieactiviteiten ingezet.

Andere signalen

- Sommige respondenten maken melding van het feit dat zij al wat langer een ontwikkeling naar wat jonger gebruik van drugs zien. Dit is dus niet gekoppeld aan de verhoging van de

nieuwe alcoholleeftijd maar wel een belangrijke monitorvraag en een uitdaging voor preventie.

- Respondenten zien nog weinig gewenste effecten van de verhoging van de alcoholleeftijd. Zij zien dat de 16- en 17-jarigen blijven drinken omdat het nog steeds makkelijk is om bij het uitgaan aan alcohol te komen, via oudere vrienden bijvoorbeeld. Maar ook zou een aanzienlijk deel van de 16- en 17-jarige jongeren meer uit het zicht drinken, op privé terrein. Ouders staan dit toe en faciliteren het door ruimte en alcohol beschikbaar te stellen. Volgens de preventiewerkers omdat zij het nut van de verhoging van de alcoholleeftijd van 16 naar 18 jaar niet zien en omdat ze bang zijn dat hun kinderen anders op straat zullen gaan drinken.

Beperking van de onderzoeksmethode

Een inventarisatie onder preventiewerkers geeft snel een landelijke indicatie van de aard en omvang van ontwikkelingen met betrekking tot alcohol- en drugsgebruik. Beginnende problematiek en mogelijke oplossingsrichtingen kunnen in een vroeg stadium herkend en verkend worden. Bij signalen waarvoor geen cijfermatige onderbouwing voorhanden is, is het een geschikte methode. Er zijn natuurlijk ook beperkingen. Het zijn observaties van professionals met verschillende aandachtsvelden en specialismen die de tijd willen en kunnen nemen om een vragenlijst in te vullen. De representativiteit van de resultaten is daarmee beperkt. In een aantal regio's verwacht men overigens tussen nu en een jaar de signalen aan regionaal onderzoek te kunnen toetsen omdat er verschillende regionale data, kwalitatief en kwantitatief, verzameld worden.

Colofon

Uitgave

Trimbos-instituut

Deze publicatie is gemaakt met financiële steun van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS).

Inventarisatie en Tekst

Aukje Sannen, Trimbos-instituut
Ferry Goossens, Trimbos-instituut

Met medewerking van

Adviesburo Drugs, BoumanGGZ/Youz, Brijder Jeugd Noord-Holland, Indigo Zeeland, IrisZorg, Jellinek, Mondriaan, Novadic-Kentron, Parnassia/Context, Tactus Verslavingszorg, Victas, centrum voor verslavingszorg, Vincent van Gogh, Verslavingszorg Noord Nederland.

Ontwerp

Canon Nederland N.V.

Een pdf van deze uitgave is op te vragen via lokaal@trimbos.nl.

Druk

1^e druk oktober 2014 / 1.0

Trimbos-instituut

Da Costakade 45
Postbus 725
3500 AS Utrecht
T: 030-297 11 00
F: 030-297 11 11

© 2014, Trimbos-instituut, Utrecht

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande toestemming van het Trimbos-instituut.

Heeft u vragen?

Vragen naar aanleiding van deze publicatie kunt u stellen via lokaal@trimbos.nl of via het **contactformulier** op de website trimbos.nl/lokaal. Ook kunt u bellen met de infodesk via **030-2959490**.

Of neem contact op met de instelling voor verslavingszorg (preventie) in uw regio.